

MUCS SÁNDOR

A NEMZETI PARASZTPÁRT KATONAPOLITIKÁJÁRÓL 1944—1948

A Nemzeti Parasztpárt, mint a fasiszmus elleni egységbe tömörült politikai szövetség, a koalíció tagja, a felszabadulás után azonnal figyelmet szentelt az újjászerveződő hadseregnek. Bár politikai súlya a hatalomért vívott harc időszakában nem volt döntő módon meghatározó, az általa kinyilvánított, a társadalom továbbfejlesztését célzó nézeteket nem lehetett figyelmen kívül hagyni. Annál is inkább nem, mert a parasztságnak és a szellemi életnek az a rétege, amelyet képviselt, jelentős tényezője volt a magyar társadalomnak. A hadsereg vonatkozásában pedig éppen ez a réteg volt az, amelyre a katonai terhek jelentős része hárult a régi rendszerben. A pártnak tehát nem volt mindegy, hogy az új hadsereg milyen feladattal és milyen rétegekből szerveződik újjá, s különösen nem volt mindegy, hogy ez az új hadsereg milyen tisztikar irányítása alá kerül. Ezeket a gondolatokat fejtegették a párt vezetői a különböző megnyilatkozásaikban és ezekről írt a párt központi sajtója is.

Jóllehet a pártnak hosszú ideig nem volt írásba foglalt katonapolitikai koncepciója — ez gyakorlatilag csak az 1947-es programban fogalmazódott meg —, a hadsereg kérdésében azonban mindig nagyon határozottan fejtette ki véleményét. Ez a vélemény azonban a párton belül nem volt mindig egységes. Az egyes vezetők megnyilatkozásaiban felfedezhetők voltak kimondottan hadseregellenes és pacifista nézetek is.

A Nemzeti Parasztpárt katonapolitikája 1946 elejétől lett rendszerbe szedettebb és világosabb, miután ez a párt is megalakította saját katonai bizottságát, amely segítette a koncepció kimunkálásában. A Bizottság elnöke dr. Bog-nár Károly őrnagy lett.

A párt katonapolitikai koncepcióját tekintve az az időszak a legegységesebb és a legvilágosabb, amikor a honvédelmi miniszteri tisztelet a párt elnöke, Veres Péter töltötte be. Minden valószínűség szerint ebben az játszott mindenekelőtt szerepet, hogy az 1947-es választások után a magyar társadalom további fejlődésének iránya nyilvánvalóbb lett, mint annak előtte volt, s ebben a helyzetben a hadsereggel kapcsolatos további célokat is világosabban lehetett megfogalmazni. Természetesen nem lehet figyelmen kívül hagyni azt a tényt sem, hogy a honvédelmi tárca mégis csak a párt irányítása alatt volt, s így a koncepció megfogalmazásához jóval több tényanyag állt rendelkezésre, mint azelőtt.

A továbbiakban a rendelkezésünkre álló anyagok alapján megkíséreljük bemutatni a Nemzeti Parasztpárt katonapolitikájának kialakulását és változásait.

A Nemzeti Parasztpárt, a koalíció többi pártjához hasonlóan, nagyon határozottan állást foglalt a fasiszta Németország és magyar csatlósai elleni harcban

való részvétel mellett. Ezért sürgette az új hadsereg mielőbbi megszervezését, s ennek érdekében maga is aktívan tevékenykedett. Az Ideiglenes Nemzeti Kormány programja feletti vitában 1944. december 22-én, a párt álláspontját képviselve, Hegyesi János képviselő többek között így szólt: „Külön ki kell emelnem az újonnan alakítandó honvédség fontos szerepét. Mi ezt nagyon fontosnak tartjuk. Mert hiába beszélünk addig akár a földreformról, akár a nincstelen parasztságnak más felemelkedéséről, amíg országunk ellenségeivel végleg le nem számoltunk, addig nincs biztonságban semmiféle intézkedésünk. Ez az első feladat. Ha tehát ez az első feladat, akkor kötelessége mindannyiunknak, hogy a győzedelmes Vörös Hadsereg mellett vállvetve kiűzzük hazánkból az ellenséget, megteremtjük az igazságos békét és aztán meginduljunk a békés fejlődés útján.”¹

Ugyanezt a gondolatot hangoztatta Darvas József is, aki a párt képviselőjeként felszólalt az 1945. február 11-i budapesti toborzógyűlésen. „Részt kell kérnünk abból a harcból, amely szétzúzza a hitleri reakciót, a magyar reakció külső támaszát” — mondotta, majd így folytatta: „A kialakuló magyar demokrácia követeli ezt tőlünk. Éppen ezért hívunk az új Nemzeti hadseregbe mindenkit, aki akarja a belső reakció kiirtását s a demokratikus Magyarország felépítését.”²

A hadsereg egységeinek mielőbbi megszervezése érdekében a Nemzeti Parasztpárt országos elnöksége egy feljegyzésben 1945. április 11-én arra kérte a honvédelmi minisztériumot, hogy engedélyezze a párt tagjaiból katonai alakulat felállítását, amelynek szervezéséhez Budapesten fogtak volna hozzá.³ A HM, tekintettel arra, hogy ekkor Budapest még a hadműveleti záróvonalon belül esett, a kérelmet elutasította. Egyébként nem ellenezte a gondolatot.

Úgy tűnik azonban, hogy a zászlóalj mégis megszerveződött, bár nem lett integráns része az új magyar hadseregnek, hanem a Nemzeti Parasztpárt rendezőgárdájaként működött. Ez tűnik ki a NPP Intéző Bizottságának 1945. július 3-án megtartott ülésén készült feljegyzésből. Az ülésen Erdei Ferenc — akkor belügyminiszter — javasolta, hogy a zászlóaljat válasszák le a pártról. A zászlóalj védelmében Farkas Ferenc emelt szót, hangsúlyozva, hogy „ez volt az egyetlen önkéntes toborzó csoport, amely komoly emberanyagot adott a hadseregbe, ezt Vörös János több ízben szóban és írásban is hangoztatta.” Elmondta, hogy „a Dózsa zászlóalj már feloszlott, de tagjai még fegyveres kíséretet adnak a népszövetkezetek szállítmányaihoz.”⁴ Ez a tény arra enged következtetni, hogy a NPP nem csak agitált a hadsereg mellett, hanem aktívan részt vett a toborzó munkában is.

A Nemzeti Parasztpárt azonban más módon is segített az új hadsereg megszervezésében. Ez a segítség a hadsereg szerveződő alakulatai élelmszerellésének megkönnyebbítésében jutott kifejezésre. Nincs nyoma annak, hogy erre központi utasítás lett volna. Tény azonban, hogy a szervezés idején — mindezekelőtt a Debrecenben szerveződő 6. gyaloghadosztály körzetében — a Nemzeti Parasztpárt falusi szervezetei is gyűjtöttek élelmszert, amelyet aztán beszállítottak Debrecenbe, a Honvédelmi Minisztériumba. A Nemzeti Parasztpárt hajdúnánási szervezete pl. 1945. március 20-án vitt be élelmszert, a honvédelmi miniszterhez írott levél kíséretében. A levél így hangzik:⁵

1 Országgyűlési Könyvtár (a továbbiakban — OK) Az Ideiglenes Nemzetgyűlés Naplója. 1944. december 22-i ülés.

2 Szabadság, 1945. február 13. sz.

3 Hadtörténelmi Levéltár (a továbbiakban — HL) HM Elnökségi iratok 1945. 22 394. sz.

4 MSZMP Párttörténelmi Intézet Archivuma (a továbbiakban — PI Arch.) 284. fond(f). 3/III. őrzési egység (6. e.) 423. o.

5 HL HM Általános iratok, 1945. 2832. sz.

„Miniszter Úr!

Tudjuk, hogy az újonnan felállított magyar nemzeti hadsereg az ország egyik legszükségesebb alkotórésze s annak megteremtése mindnyájunk legfontosabb érdeke, mert az biztosítja a békét, nyugalmat a megújuló Magyarországon.

A hajdúnánási nemzeti parasztpárt elhatározta, hogy gyűjtést kezdeményez és felkereste városunk többi pártszervezeteit, hogy az új nemzeti hadsereg ellátásához országunk jelen nehéz helyzetében élelmiszer-adományokkal járjunk hozzá. A pártok, majd az egész város lakossága megértve, hogy saját fiainkról van szó, mint a méhek a kaptárban négy napon át szakadatlanul hordták adományukat a parasztpárt helyiségébe, aminek eredményeképpen itt vagyunk 31 szekér élelmiszerrel, mely tiszta hazafias érzelmünk biztosítéka.

Magyar adja a magyarnak, bár többet is adhatnánk, vannak akik önmaguktól vonták meg, csakhogy hozzájáruljanak.

A gyűjtésnél megható jelentek történtek és szívből fakadó kijelentések hangzottak el.

Katonáinknak átadjuk azzal, hogy ki mily kevés részt vesz belőle, az Isten adja egészségére. Nem óhajtjuk, hogy csekély adományunkat értékeljék, hassa át őket a hazafias érzés, amelyet mi is érzünk irántok és hazánk iránt.

Veletek vagyunk gondolatban, veletek vagyunk érzelemben, veletek vagyunk a jövőben vetett hitünkben.

Hajdúnánás, 1945. március hó 20-án

Murvai Mihály
a nemzeti parasztpárt elnöke”

A fentiekén kívül a háború befejezéséig a NPP hadsereggel összefüggő megnyilatkozásaival alig találkozunk. Az viszont tény, hogy a párt tagjai és néhány vezetője jelentkezett a hadseregbe. Közöttük volt Gém Ferenc is, aki 1945 július végéig szolgált a hadseregben mint nevelőtiszt. A párt vezetése ekkor kérte vissza politikai munkára.

A háború befejezése után néhány hónapig a párt viszonylag keveset nyilatkozott meg a hadsereg kérdésében. Am az elhangzott nyilatkozatok nem hagytak kétséget afelől, hogy a párt a hadsereg demokratikus szellemben való továbbfejlesztését kívánja. Ezt egyértelműen fejezte ki Kovács Imre a Kossuth Népeinek — a HM félhivatalos lapjának — adott nyilatkozatában, amikor többek között a következőket mondotta: „A demokrácia szeme a Nemzeti hadseregben van, ennek a hadseregnek demokratikus szellemben kell fejlődnie, erősödnie... Ízig-vérig demokratikus hadsereget akarunk, bátor katonákkal, hivatásuk magaslatán álló tisztekkel.”⁶

Törekedett a párt arra is, hogy vezetői közül többen kapjanak tisztá rendfokozatot. Az Országos Központ 1945. július 1-én előterjesztéssel élt a honvédelmi miniszter felé, hogy 16 olyan személyt, akik „az Ország felszabadítását megelőző, valamint utána következő időkben, de még a mai napig is a Miniszter Úr bölcs vezetése alatt álló Honvédség demokratikus újjászervezésének munkájában vesznek részt, minden áldozatot vállalva” — tisztté léptessen elő. A 16 név között volt többek között Darvas József, Farkas Ferenc és Kovács Imre neve is.⁷

A párt sajtója időszakonként írt a hadsereg azon egységeiről, amelyek részt vettek az országot újjáépítő munkában. Külön elismeréssel szolt a tűzszerészek

6 Kossuth Népe, 1945. május 13. sz. 2. o.

7 HL HM Elnökségi iratok, 1945. 31 776. sz.

munkájáról, akik „minden pillanatban az életüket kockáztató önfeláldozással dolgoznak”.⁸ Elismerően nyugtázta a központi sajtó az Ideiglenes Nemzetgyűlés szeptember 5-i tanácskozásán a miniszterelnök expozéjának azt a részét, amely a hadseregben addig végbement demokratikus fejlődésről számolt be.⁹

Az Esti Szabad Szó 1945. november 7-i számában közölte a 6. hadosztály nevelőtiszti karának azt a memorandumát, amelyet a miniszterelnökhöz juttattak el, s a Honvéd Híradó, a 6. hadosztály lapja is nyilvánosságra hozott. A memorandumban a nevelőtisztek tiltakoztak az ellen a jelenség ellen, hogy egyre több volt nyugatos hivatásos tisztet vesznek vissza a hadseregbe, s ugyanakkor elbocsátják azokat a tartalékos tiszteket, akik önként jelentkeztek a fasizmus elleni harcra. Az említett cikk, előljáróban leszögezte: „A honvédségről egyre kevesebb szó esik mostanában. A háborúnak vége, nem »divat« már a honvédség dolgairól beszélni. A katonaság, az új magyar demokratikus hadsereg az egyik legfontosabb védőbástyája és pillére kell, hogy legyen ennek az országnak. Nagyon is résen kell lenni, hogy a vezetés, az irányítás megfelelő emberek kezébe kerüljön.” Ezután teljes terjedelmében közölte a memorandum szövegét, majd megállapította: „... némi büszkeséggel közöljük a memorandumot, mert ebből a pár soros írásból kilátszik, hogy honvédségünkben megvan a csíra, amelyből kifejlődhet a demokratikus magyar honvédség.”¹⁰

Az 1945-ös őszi választások után megalakult kormány programja fölötti vitában szinte minden párt érintette a hadsereg ügyét. A Nemzeti Parasztpárt részéről Kovács Imre szólalt fel, s felszólalása gyakorlatilag mintegy összefoglalója volt a párt akkori katonapolitikai elveinek. „A honvédségről szólva azt kell mondanom, hogy mindenben aláírom, amit eddig a honvédséggel kapcsolatban itt a Házban mondtak. Az ember az utcán tisztekkel találkozik, akiknek olyan a magatartásuk, az öltözködésük, hogy azt hinnénk, egy győztes hadseregnek a tisztjei. Ezek a tisztek nem akarják tudomásul venni, hogy megváltozott a világ itt Magyarországon is. Ezek a tisztek még mindig nagy távolságban élnek a nemzetből, a néptől és nem tudnak gondoskodásukkal, sem magatartásukkal közösséget vállalni a magyar dolgozókkal. Hadseregre szükség van. A béketárgyalásokon majd megszabják azt a keretet, amelyet fenntarthatunk. De ez a hadsereg néphadsereg legyen. A tisztikara is a népből származzék és a legénység se szakadjon el a nép politikai formájától, a demokráciától. Hogy mi lesz ennek a hadseregnek a szerepe — én azt hiszem inkább az újjáépítésnél legyen szerepe, inkább munkáshadsereg legyen, a munka hadserege legyen. Azért is fontos, hogy kinek a kezében van, kinek a vezetése alá kerül a hadsereg, mert jól tudjuk, nagyon fogékonyak azok az évek, amelyeket a hadsereg-nél tölt el a fiatalember, az az egy-két vagy három év. Ezt ki kell használni nevelésre is és jó nevelést, jó nevelőmunkát ezektől a mai tisztektől nem várhatunk. Én is voltam katona, tudom, hogy olyan fegyelmezzéssel tartottak rendet a hadseregben, amely nem bajtársiasságon, együvértartozáson alapult, hanem az altisztekbe vert, nevelt kasztszellemmel volt csak biztosítható. Ezt egyszer s mindenkorra ki kell irtani a magyar hadseregből. Legénység és tisztek között ne legyen elválasztó nagy szakadék. A legénységet és a tisztikart tartsa össze az a tudat, hogy a népből származnak, a népért vannak és a demokrácia katonái.”¹¹

Az alapgondolat tehát világos: A magyar demokráciának néphadseregre van szüksége, amelyet a népből jött tisztek vezetnek, és a hadsereg legyen a fiatal-

⁸ Esti Szabad Szó, 1945. augusztus 19. 3. o.

⁹ Uo. 1945. szeptember 6. 2. o.

¹⁰ Uo. 1945. november 7. 2. o.

¹¹ OK Nemzetgyűlési Napló, 1945—1949. I—30. I. 150—151. o.

ság demokratikus nevelésének iskolája. Ezek az elvek teljes egészében megfeleltek a baloldali erők által kifejtett katonapolitikai elveknek.

A párt központi lapja, a Szabad Szó, ettől az időtől kezdve rendszeresen közölt híreket a hadsereg életéről és közölt olyan cikkeket is, amelyek a régi hadsereg népellenességéről szóltak. Az 1946. január 1-i száma például kommentár nélkül közölte a 6. hadosztály nevelőtisztjeinek nyílt levelét a nemzetgyűléshez, amelyben a hadsereg hihetetlenül rossz ellátása miatt tiltakoztak. Január 26-i száma pedig egy bővebb tudósítást közölt a műszaki hadosztály tevékenységéről „Jól dolgozik a műszaki hadosztály” címmel.

A tudósítások mellett sorra jelentek meg a lap hasábjain a párt elvi állásfoglalásai is a hadsereggel összefüggésben. A január 6-i számban például a békeszerződés előkészítése kapcsán Kovács Imre írt egy terjedelmes cikket „Nemzet, nemzeti” címmel, amelyben a hadseregről szólva így írt: „Tőlünk ne féltse senki a világ békéjét. Nem vagyunk többé fegyveres erő, s ha rajtunk múlik, nem is leszünk az.”¹² Kovács Imrének ez az állásfoglalása összhangban van az előbbiekben említett országgyűlési felszólalásával, hiszen ott is arról beszélt, hogy a hadsereg elsősorban munkahadsereg legyen.

A február 12-én megjelent Szabad Szó azonban „Lássunk tisztán a hadsereg ügyében” c. belső vezércikkében alapvetően másként szól a hadseregről. Miután a cikk a régi hadsereggel összefüggésben megállapította, hogy az népellenes erő, az uralkodó osztály eszköze volt, az új hadseregről szólva elmondja, hogy „...ha jobb és demokratikusabb is ez a hadsereg, mint a régi volt — bírálni való, javítani való, gyökeresen kicserélni való lenne még benne elég... A népnek egyáltalán nem mindegy, hogy kinek a kezében van a fegyver és a fegyverrel járó hatalom. Nem mindegy, hogy a demokrácia őszinte hívei és a nép igazi fiai forgatják-e, vagy a demokrácia esküdt ellenségei, a nyugatról hazaszivárgott reakciós tisztek és a régi szellemtől elszakadni nem tudó antidemokratikus urak. Nem mindegy az sem, hogy *ki* parancsol a katonáknak és *hogyan* parancsolnak. Nem mindegy, hogy viszik-e a fiait feleslegesen, értelem nélkül katonának, vagy sem. Nem mindegy, hogy a hadsereg *hogyan gazdálkodik* azzal a pénzzel, amelyet az adózó nép verejtékéből bocsát rendelkezésére a kormányzatunk. Nem mindegy, hogy *hogyan* és *miből* élnek jól és járnak autón a tisztek. A magyar hadsereg ügyében a *legteljesebb nyilvánosságot* követeljük. Ragaszkodunk az *ellenőrzés és a kritika* jogához... A népnek elege volt a régi tisztikarból és elege volt a rákényszerített hallgatásból, amikor bőrére megy a játék.”¹³

A cikk tehát a hadsereggel elsősorban, mint fegyveres erővel számol, s ezért követeli annak népi ellenőrzését, mert a fegyver — hatalom!

1946 tavaszán, amikor a népi baloldal ellentámadásba ment át a reakció erői ellen a társadalom további demokratikus fejlődése érdekében, a Nemzeti Parasztpárt a hadsereggel kapcsolatos kérdések közül az új tisztikar megteremtésének szükségességére koncentrált, s nem véletlenül. A Szabad Szó cikksorozat közölte a régi hadsereg tisztikaráról, annak népellenességét, németimádatát állítva pellengérré. Május 15-i számában pedig jelentős cikket közölt „Paraszt és munkásifjakkal kell felfrissíteni a honvédség tisztikarát” címmel. Csatlakozva Zentai Vilmos honvédelmi államtitkár azon megállapításához, hogy a reakciónak sikerült befurakodnia az új honvédségbe is és ezért ott is tisztogatásra van szükség, a lap kifejti: „A honvédség ügye az egész magyar demokrácia ügye, s ezt felismerték a demokratikus pártok is. Minden pártnak van honvédségi csoportja. A *Nemzeti Parasztpárt* már a felszabadulás óta harcolt az új demok-

¹² Szabad Szó, 1946. január 6. sz. 1. o.

¹³ Uo. 1946. február 12. sz. 3. o.

ratikus néphadseregért... a párt honvédségi csoportja a két munkáspárttal a legteljesebb egyetértésben, éber szemmel őrködik, hogy az új magyar hadsereg a jövőben öre és támasza legyen a demokratikus államnak. Új szemlélettel és új szellemiséggel teltett honvédséget kell megeremteni... Az új honvéd tisztkart paraszt és munkásszármaszású fiatalokkal kell felfrissíteni... A Nemzeti Parasztpárt emberei éppúgy benn vannak a vezérkarban, mint ahogyan megtalálhatók a nevelői élgárdában is.”¹⁴

Az új tisztkar kialakításának gondolata szötte át Darvas Józsefnek a Honvéd-tiszti Szabadegyetemen „Népi társadalom, népi műveltség” címmel megtartott előadását is, amely 1946. május 25-én hangzott el. Darvas elmondta többek között, hogy „Helyünk és szerepünk csak akkor lesz a világban, ha sajátos magyar műveltséget alakítunk ki...” Kijelentette, hogy ebben az új magyar műveltségért folytatott harcban a honvédségre is számítani kell. „A katonaság az iskola után a legnagyobb közösségi élményt nyújtja a fiataloknak — mondta. — Éppen ezért a honvédség a legkomolyabb nevelőintézmény lehet, s nagy szolgálatot tehet népünk társadalmi öntudatának fejlesztésében. Természetesen nem a régi honvédség, nem a régi tisztkar. Olyan tiszteket akarunk, akik ezt a problémát átérzik és átélik, s nemcsak a szolgálati szabályzat előírásainak engedelmeskednek, amikor demokratikus nevelést igyekeznek adni a honvédségnek. Át kell alakítani a tiszti nevelést, paraszt- és munkásfiatalokból kell kialakítani új tiszti gárdát. A dzsentrí úriemberségnek még a nyomait is el kell tüntetni. Mi nem katonatiszti kasztot akarunk, hanem értelmiségi embereket, akiknek munkáját éppúgy megbecsüljük, mint a nevelőét, a papét és az íróét.”¹⁵

Ugyanez a gondolat vetődik fel a Szabad Szóban akkor is, amikor a B-lista végrehajtása során a tisztkar létszámának csökkentésére is sor került. A lap leszögezte: „Igen fontos, hogy tényleges szolgálatban csak demokratikus gondolkodású és szociális érzésű népszerű tisztek és tiszthelyettesek legyenek.”¹⁶

Ezek mellett az állásfoglalások mellett a központi lap a továbbiakban is közölt cikkeket a hadsereg részvételéről az újjáépítésben, ugyanakkor elmarasztalólag írt az olyan jelenségekről, mint a hadsereg gyenge ellátása, vagy a tisztkar egyes tagjainak gazdasági manipulációi.

1946 második felétől egyre többször esik szó a hadsereg ügyéről a Nemzeti Parasztpárt legfelső vezető testületeinek ülésein is. Ennek magyarázata két dologban keresendő. Az egyik az, hogy a koalíciós partnerek — a Kiszgazdapárt és a Szociáldemokrata Párt is — ekkorra döbbsentek rá, hogy a Kommunista Párt jelentős pozíciókat tart kézbén a honvédségen belül, s a béketárgyalások előkészítése is felkeltette érdeklődésüket a hadsereg iránt. Ők is igyekeznek meglévő pozíciókat megerősíteni és újakat szerezni. Ez a tevékenység jelzés az NPP felé is. A másik dolog az, hogy a Kiszgazdapárt jobboldala által teremtett belpolitikai válság, amely a Baloldali Blokk márciusi fellépésének eredményét volt hivatva csökkenteni, közelről érintette a Nemzeti Parasztpártot is, mivel a válság egyik részeként jelentkezett a Kultuszminisztérium vezetésének ügye is. A minisztérium vezetője ekkor Kereszturi Dezső volt, akinek tevékenységével sem saját pártja, a NPP, sem a koalíció többi pártja nem volt elégedett. A Nemzeti Parasztpártnak volt ugyan más jelöltje — Darvas József —, de őt viszont, mivel evangélikus vallású volt, a miniszterelnök Nagy Ferenc a klerussal szemben nem merte vállalni. Tartózkodtak ettől a megoldástól a koalíció többi pártjai is. Így merült fel az a gondolat, hogy a Kiszgazdapárt és a Nemzeti Parasztpárt cseréljen minisztériumot, nevezetesen a Kiszgazdapárt kapná meg a Kul-

14 Uo. 1946. május 15. sz. 4. o.

15 Uo. 1946. május 26. sz. 6. o.

16 Uo. 1946. június 27. sz. 3. o.

tusztizsminisztériumot a NPP pedig átvénné a Honvédelmi Minisztérium vezetését.¹⁷

A NPP Politikai Bizottságának 1946. december 27-i ülése ezt a lehetőséget kategorikusan elvetette. Szóba került ez az ügy az MKP és a NPP vezetőinek konzultatív tanácskozásán is, amelyről Veres Péter január 7-én számolt be a NPP Politikai Bizottságának. Veres Péter elmondta, hogy mivel itt csak vagy oroszbarát, vagy fasisztoid hadsereg, illetve tisztikar alakulna ki, „Ezért én Rákosiékkal való tárgyalásunkat azzal fejeztem be, hogy ezt az ajánlatot nem fogadjuk el.”¹⁸

Mivel a válság továbbra is megoldatlan maradt és veszélyeztette a belső kormányzati munkát, az ügy megoldása érdekében belefolyt a tárgyalásokba a Szövetséges Ellenőrző Bizottság is. Veres Péter a Politikai Bizottság 1947. január 10-i ülésén¹⁹ arról tájékoztatta a testületet, hogy Szviridov altábornagy, a Szövetséges Ellenőrző Bizottság elnökhelyettese, magához hívatta és érdeklődött a Kultusztizsminisztérium felől. Veres tájékoztatója szerint Szviridov is a tárcacsere-t látta a megoldás lehetőségének. Miután a békeszerződést megkötik, „Magyarország visszakapja hadseregszervező szabadságát” és az a véleménye, „nincs máshol garancia arra nézve, hogy a hadseregszervezés komoly baloldali kézben lesz, mint a parasztpártban...” Veres szolt arról is: Szviridovnak jelezte, hogy a HM tárca elfogadásával kapcsolatban feltételei vannak, de azokat az ülésen nem részletezte.

Az a gondolat, hogy a NPP tárgyalhat a HM tárca átvételéről — még ha feltételekkel is — Kovács Imrét módfelett felbosszantotta. „A múltkor még közröhej fogadta a honvédelmi tárcát — mondotta Kovács Imre. — Most meg úgy kapunk utána, mintha ez lenne a legjobb, ami az egész paraszti válságot megoldja. Vegyék tudomásul, hogy Bartha miniszter két hét óta nem mehet be a minisztériumába. Valljuk be, mindnyájan, hogy ha van is fantázia a honvédelmi tárcával kapcsolatban, nekünk nincs... Mit is jelent a honvédelmi minisztérium? Kiepíteni egy olyan önálló hadsereget, amely különálló is, nincs beépítve a szovjet hadseregbe, de amellett szorosan kapcsolódik a Vörös Hadsereg vonalához. Ki kell építeni a külföldi kapcsolatokat, attasékat kiküldeni, a hírszolgálatot megszervezni, a kémhálózatot kiepíteni, a kémelhárítást megszervezni stb. Nekünk erre emberünk nincs és ott megint csak a Pálffyak uralkodnának.”²⁰ Vele szemben viszont Erdei Ferenc úgy foglalt állást, hogy „Szerintünk nem találunk jobbat, mint a hadügyi tárcát.”²¹

Az ülésen elhangzottakból két dolog világosan kitűnik. Egyrészt az, hogy az NPP-nek a munkáspártokhoz közel álló vezetői az ügy érdekében, ha feltételekkel is, de készek voltak a kompromisszumra. Másrészt látható az is, hogy Kovács Imre a kommunisták burkolt támadásával — a Pálffy György tevékenységére való utalásról van szó — eltávolodik az előbbi vonaltól.

A vitában döntés ekkor nem született. A köztársaságellenes összeesküvés leleplezése pedig egyelőre levette az ügyet a napirendről. Ám a márciusi pártközi értekezleten a tárcacsere ismételt napirendre került. A Kisgazdapárt ragaszkodott eredeti elképzeléséhez, a Nemzeti Parasztpárt azonban hallani sem akart a dologról. Végül is olyan kompromisszumos megoldás született, hogy a Kultusztizsminisztérium helyett a NPP az Építésügyi Minisztériumot kapta meg és annak élére Veres Péter került, a Honvédelmi Minisztérium vezetését pedig Dinnyés Lajos vette át.

17 FI Arch. 234. f. 13/I. 5. e. 110. o.

18 Uo. 166. o.

19 Uo. 170. o.

20 Uo.

21 Uo. 171. o.

Még az előbbieken említett események előtt, 1946 novemberében, a Nemzeti Parasztpárt tisztújító közgyűlésre hívta össze a párt honvédelmi csoportját. A választás során ismét dr. Bognár őrnagyot választották a csoport elnökévé, alelnök Málnási-Csizmadia Lajos százados, titkára pedig Jovilán Gusztáv százados lett. Az újjáválasztás után Bognár őrnagy előadást tartott „A demokratikus tisztikar szerepe az új honvédségben” címmel.²²

A Nemzeti Parasztpárt honvédségi csoportjának konkrét tevékenységéről adatok ez ideig nem állnak rendelkezésünkre. Egy dolog azonban világos. Ettől az időtől kezdve a Nemzeti Parasztpárt katonapolitikai megnyilatkozásai sokkal világosabbak, egyértelműbbek lettek és szinte minden kérdésben a baloldal álláspontját juttatták kifejezésre. Ez mutatkozik meg a párt vezetőinek a hadseregen belül tartott előadásai tartalmában, de az országgyűlésben elhangzott felszólalásokban is. Veres Péter például a honvédtiszti és tiszthelyettesi tanfolyamon tartott előadásában egyértelműen leszögezte, hogy „a hadseregnek a dolgozók osztályát kell védelmeznie”.²³ A honvédségi tárca költségvetési vitájában pedig Nánási László képviselő hangsúlyozta: „Nem a nemesi seregek, hanem Rákóczi, Thököly kuruc seregei, az 1848-as honvédek és 1919 vörös hadserege voltak azok a hadseregek, amelyeket a magyar nép hadseregeinek nevezhetünk. Honvédségünket magyar néphadsereggé kell tennünk tisztikarában és legénységében egyaránt... A paraszt és munkásfiatalokból kell új tisztikart nevelnünk.”²⁴

Miután Párizsban 1947 februárjában aláírták a békeszerződést, s ebben meghatározták a magyar hadsereg létszámát is, világossá vált, hogy a kormányzat élni fog a hadseregfejlesztés lehetőségével. A Szabad Szó ezekkel a tervekkel kapcsolatban olyan álláspontra helyezkedett, hogy „A magyar demokrácia nem mondhat le arról az elsőrangú nemzetnevelői hatásról, amit a férfilakosságra a katonai szolgálat gyakorol. A fegyelem, a rendszeret, kötelességtudás és a helyes közösségi szellem fejlesztésén kívül a fegyveres erő hivatott a demokrácia egységes, meggyőződéses, áldozatokra hajlandó táborának nevelésére... Hogy a honvédség megteremthesse a néphadsereg előfeltételét, az új hivatásos és tartalékos tiszti és tiszthelyettesi keretet a modern fegyverek kezelésére és az új harcéljárásokra ki kell oktatni.”²⁵

Ezek a gondolatok fogalmazódtak meg a Nemzeti Parasztpárt 1947 májusában meghirdetett programjában is. Eddig ilyen jellegű pártprogram nem foglalkozott közvetlenül a hadsereg kérdésével. A májusi program ebben a kérdésben is egyértelműséget teremtett, amikor így fogalmazott: „Erősíteni kell a demokrácia önvédelmi szerveit... Honvédségünket igaz néphadsereggé kell tenni. Ki kell belőle taszítani az úri kasztszellem minden hagyatékát. Mind a rendőrség, mind a honvédség tisztikarában a nép legöntudatosabb fiai kapjanak helyet... Ne lehessen még egyszer az, ami a régi honvédségnél volt, hogy a paraszt gyereke csak ágyútölteléknek, legfeljebb paraszt- és munkásfiatalokat sanyargató altisztnak kellett, vagy karhatalmi zászlóaljnak, osztálysorsosa ellen. Azt akarjuk, hogy a nép végre egyszer önmagát védje, a maga önvédelmi szervezeteivel.”²⁶

A már a pártprogram megjelenéséig is körvonalazott, de most már a hivatalos dokumentumokban is megfogalmazott demokratikus néphadsereg fejlesztésének munkálataihoz az 1947 augusztusában megtartott országgyűlési választások eredményei adtak megfelelő alapot.

22 Szabad Szó, 1946. november 7. sz. 2. o.

23 Uo. 1946. december 14. sz. 2. o.

24 OK Nemzetgyűlési Napló, 1945—1947. 89—101. V. 146—150. o.

25 Szabad Szó, 1947. április 25. sz. 4. o.

26 Balogh Sándor—Izsák Lajos: Pártok és pártprogramok Magyarországon (1944—1948). Budapest, 1977. 316. o.

Az 1947. augusztusi választások után — a koalíciós pártok megegyezése alapján — a honvédelmi tárca vezetését a Nemzeti Parasztpárt elnöke, Veres Péter vette át, aki Dinnyés Lajost, a Kisgazdapárt egyik vezetőjét, a miniszterelnököt követte ezen a poszton.

Az előbbieken már szóltunk arról, hogy a Nemzeti Parasztpárt 1946 végén, 1947 elején mennyire idegenkedett a HM tárca átvételétől. A választások után sem egyszerűen állt rá a dologra. Ismeretes, hogy a szeptemberi hónap a koalíciós pártok közös megbeszéléseivel, a miniszteri tárcák — azaz a hatalomból való részesedés — elosztásáról folytatott vitával telt el. A szeptember 24-i ülésre a helyzet többé-kevésbé tisztázódott, csupán két minisztérium, a Honvédelmi és az Építésügyi birtoklása fölött nem döntöttek. Tekintettel arra, hogy az eddigi osztzkodás során a NPP még nem kapott tárcát, s az előző döntések alapján — a választási eredményeket figyelembe véve — a párt két tárcára tarthatott igényt, szinte logikusan következett, hogy a még gazda nélküli minisztériumokat a NPP kapja meg.

A szeptember 20-i ülésen²⁷ lezajlott vitában a NPP küldöttsége mereven elzárkózott ettől, a javaslattól. A legfőbb kifogás az volt, hogy a HM élére a NPP nem tud embert állítani, mert nincs olyan politikusa, aki a katonai dolgokhoz is értene. Hiába bizonygatta Gerő Ernő, hogy a honvédelmi tárcához nem kell katoná, hanem — mint minden minisztérium élére — „okos ember, organizátor kell”. Nem vitte dűlőre a kérdést Rákosinak az a kissé humoros érve sem, hogy „tipikusan ez az a párt, amely egy békebeli demokratikus hadsereg felépítésére hivatott. Nincs benne militarista elkapottság...” Persze ezután rögtön elismerte, hogy „Természetesen, az lenne az ideális, ha a parasztpártnak lenne jó politikusa, aki véletlenül ugyanakkor jó katonai szakértő is”. A Nemzeti Parasztpárt azonban ellenállt. Veres Péter ismételt kijelentette: „Nem fogadhatjuk el a honvédelmi tárcát, mert nem tudunk rá embert adni...” Ugyanakkor felvetette, hogy a NPP kapja meg a külügyi, vagy a népjóléti tárcát, amelyekre már döntés született, hogy azokat az MKP kapja meg. Az utóbbival kapcsolatban Veres Péter még azt az érvet is felhozta, hogy a HM tárca nyugodtan lehet az MKP kezében, mert „Ami kevés katonaság van, az ügyis kommunista”. A kommunisták képviselői elvetették Veres Péter javaslatát.

A Nemzeti Parasztpárt elutasító magatartása a HM tárcát illetően mindenképp abból fakadt, hogy azt az adott helyzetben egyetlen párt sem tekintette olyan súlyú, tekintélyű minisztériumnak mint a többit. (Ez a felfogás a hadsereg akkori létszámviszonyaiból következett.) A Nemzeti Parasztpárt pedig olyan minisztériumot szeretett volna megkapni, amelynek nagyobb súlya volt, s amelynek élén a párt vezetője, szerintük, kellőképpen reprezentálhatta volna a pártot. A minisztériumok elosztása fölötti vitából kiderül, hogy a Nemzeti Parasztpárt vezetősége a párt vezetőjét kívánta valamilyen elismertebb állami posztra állítani. A helyzet ugyanis az volt, hogy a Kisgazdapárt adta — több más minisztérium mellett — a miniszterelnököt, a Kommunista és a Szociáldemokrata Párté lett a két miniszterelnök-helyettesi poszt és ugyancsak több jelentősebb minisztérium. A pártközi értekezlet meghallgatta az egyes funkciókra való személyi jelölést is, és ebből már látható volt, hogy a koalíció többi pártjainak vezetői magas posztokat fognak betölteni a végrehajtó hatalomban. A Nemzeti Parasztpárt azt nehezményezte, hogy számára az ilyen lehetőség nem adatik meg. Ezért harcolt egy olyan minisztériumért, amelynek a tömegek szemében is magasabb ársíója volt. A koalíció tekintélye érdekében a többi pártok is ragaszkodtak ahhoz, hogy Veres Péter tagja legyen a kormánynak.

Szeptember 20-án a további vita során Rákosi arra helyezte a súlyt, hogy meggyőzze a NPP vezetését: ha a honvédelmi tárca most még talán nem is, de néhány év múlva bizonyára nagyobb tekintélyre tesz szert. Érvelése így hangzott: „Egy demokratikus országban a nép átnevelésében igen nagy szerepe van a Honvédelmi Minisztériumnak. Mindenki tudja, hogy ha az ország megerősödik, akkor nem 15 000 katonát fog tartani, hanem többet, szóval fejlődőképes minisztérium. Azon kívül nemcsak a mostani szeptemberi pénzügyi helyzetet kell nézni, hanem esztendőkre kell előre látni. Ez nagyon szép pont, különösen olyan pártnak, amely elsősorban a dolgozó parasztságra támaszkodik. Magyarországon kívül szerte Európában mindenütt nagy meglepetéssel hallanák, hogy a honvédelmi tárca csak olyan mellékes valami.” Az érvek nem hatottak, az aznapi vita eredménytelenül zárult.

A pártközi értekezlet szeptember 24-i ülésén²⁸ a kérdés újra napirendre került. A Nemzeti Parasztpárt egyik vezetője, Farkas Ferenc bejelentette, hogy a párt elfogadja a számára egyetlen lehetőséget, hogy az építésügyi és honvédelmi tárca élére állítson embereket. Közölte, hogy a párt jelöltje az Építésügyi Minisztérium élére Darvas József, a honvédelmire pedig Nánási László. Az utóbbival kapcsolatban magyarozatként hozzátette: „Méltóztassék honorálni azt, hogy pártvezérünk nem fogadhat el olyan jelentéktelen tárcát, mint a honvédelmi minisztérium...” Végül is mégsem Nánási László, hanem Veres Péter vette át a Honvédelmi Minisztérium vezetését. Hogy közben mi történt? A pártközi értekezlet anyagában ennek nincs nyoma. Veres Péter pedig önéletrajzszerű írásában csak a következőket írta: „Végül is, mert csakugyan nincs más megoldás, elvállaltam: egye fene, az én becsületem (amelyet persze másokhoz hasonlóan, ha önmagunkról van szó, én is túlbecsültem) talán még ezt a furcsaságot is kibírja. Koalíciós szükségszerűség. Más országokban is előfordul, hogy civil ember a honvédelmi miniszter (az Egyesült Államokban mindig), hát én is elviselem, amíg szükség van rám, aztán majd lesz megint valahogy.”²⁹

Már 1947 elején Dinnyés Lajosnak a honvédelmi miniszteri posztra történt kinevezése is a baloldal bizonyos fokú előretörését jelentette a honvédelem területén, Veres Péter személye pedig lényegében befejezte ezt a folyamatot. Jóllehet eladdig ritka jelenség volt a magyar kabinetben polgári politikus a honvédelmi tárca élén, ám az a tény, hogy a hadsereg még ebben az időszakban is inkább politikai kérdés volt, mintsem katonai, indokolta a koalíciós partnerek döntését. Egyébként erre az időre a vezető katonai posztok közül a legjelentősebbeket a baloldal, a Kommunista Párt tagjai birtokolták. A hadsereg felső vezetésében ekkor már ott van Pálffy György, Sólyom László Illy Gusztáv, Révay Kálmán és más tábornokok, és jelentős számban a baloldal emberei foglalták el a csapatok parancsnoki helyeit is. Mindebből következett, hogy a honvédelmi miniszternek elsősorban a népi baloldal katonapolitikája elveit kellett képviselnie és megvalósítania a minisztérium élén. Ez következett a választási eredményekből is.

A Nemzeti Parasztpárt 1945 óta követett katonapolitikai elvei, amelyekről az előzőekben szóltunk, teljes egészében megfelelték a munkáspártok által követett irányvonalnak, sőt bizonyos vonatkozásban közelebb álltak a kommunisták nézeteihez és gyakorlatához. Ebből következett, hogy a Nemzeti Parasztpárt — és személyesen Veres Péter is — a honvédelmi tárca birtokában a legkövetkezetesebben igyekezett a hadsereg demokratikus továbbfejlesztése érdekében dolgozni.

A baloldal katonapolitikai koncepciója világosan megfogalmazódott Veres

²⁸ Uo.

²⁹ Veres Péter: Őszi változatok. Budapest, é. n. 169—185. o.

Péternek a HM vezetése átvételekor elmondott beszédében. Többek között a következőket mondta: „Magyarországon ma a nép a szuverenitás, a legfőbb hatalom birtokosa. A hadseregnek is a népet kell szolgálnia. A szervezetbe tartozó embereknek egész testükkel, lelkükkel és minden hűségükkel kell a dolgozó magyar nép előrehaladásán munkálkodni.” Szólt arról is, hogy a hadseregben nemhogy tiltani, de fokozni kell a politikai nevelőmunkát. „Minden katonának kell, hogy politikai meggyőződése legyen — mondotta. — Nem tudjuk felépíteni és szilárd alapokra helyezni a magyar demokráciát, amíg a honvédség nem áll szilárdan és biztosan a demokrácia mellé.”³⁰

A hadsereg elkötelezettségének erősítése a népi demokrácia mellett a Nemzeti Parasztpárt további katonapolitikai tevékenységének egyik sarkalatos kérdése volt. Erről szólt újólag Veres Péter is, aki 1947 végén több dunántúli helyőrségben tett látogatást. Az egyik helyen tartott beszédében pl. kijelentette: „Minden magyar katonának, akinek mi fegyvert adunk, a néphez tartozónak, demokratikus meggyőződésűnek kell lennie.”³¹ 1948 elején lengyel újságíróknak adott nyilatkozatában a honvédelmi miniszter elmondta, hogy „... a magyar nép évszázadokon keresztül nem tekintette magáénak a Habsburgok dinasztikus hadseregét, így a népben komoly idegenkedés él még mindig a katonai szolgálattal szemben. Az új hadsereg kiépítése tehát forradalmi feladat.”³²

Hasonló szellemben nyilatkoztak meg a párt más vezetői is. Az Országgyűlés 1948 február végén tárgyalta a honvédségi költségvetést. Erre az időszakra már világossá vált az is, hogy a párizsi békeszerződés milyen létszámú hadsereg szervezését engedélyezi Magyarországnak. Így a szónokok már nemcsak a költségvetés összegéhez és elosztásához szóltak hozzá, hanem véleményt nyilvánítottak a hadseregfejlesztési elképzelésekről is. A vitában a Nemzeti Parasztpárt vezérszónoka Székely Béla volt, aki a fenti kérdések kapcsán többek között kijelentette: „A magyar demokrácia békét akar, mert ez népünk érdeke. Amíg azonban a világban vannak és működnek a háborúra uszító és a békét veszélyeztető imperialista erők is, népünk elemi létérdeke azt követeli tőlünk, hogy békénk, biztonságunk érdekében minél előbb teremtsük meg az új honvédséget, a jól képzett és erős népi hadseregünket.”³³

A Nemzeti Parasztpárt részéről a másik hozzászóló, Gosztonyi János, miután elismerőleg szólt a hadsereg addigi tevékenységéről, a következőket mondta: „Mindazok, akik az országon belül hadseregünk fejlesztése ellen beszélnek, ténylegesen nép- és nemzetellenes politikát folytatnak, mert nyilvánvaló, hogy a dolgozó magyar nép, a parasztság és a munkásság is csak abban az esetben tud nyugodtan dolgozni és többet termelni, ha érzi azt, hogy mögötte van egy erős, jól felfegyverzett és jól kiképzett hadsereg, amely az ő békéjét és nyugalmat biztosítja. A mi pártunknak, a nemzeti parasztpártunknak az az álláspontja, hogy igenis erős hadseregre van szükségünk, amely azonban már a mi hadseregünk, tehát a nép hadserege lesz.”³⁴

1948. április 4-én nyílt meg a Nemzeti Parasztpárt VI. Országos Pártgyűlése, amely a következő időszak főbb tennivalóival foglalkozott. Ennek részeként szó került a hadsereg továbbfejlesztése érdekében végzendő munkáról is. A főtitkári beszámoló, amelyet Erdei Ferenc tartott, a hadseregről szólva elmondta: „Nemzeti becsületünk kivívásához és nemzetközi helyzetünk megszilárdításához az is hozzátartozik, hogy a magyar demokráciának legyen olyan hadserege, amely valóban a népe, és amely minden körülmények között megbízható fegy-

³⁰ Szabad Szó, 1947. szeptember 29. sz. 1. o.

³¹ Uo. 1947. október 11. sz. 3. o.

³² Uo. 1948. február 1. sz. 5. o.

³³ OK Országgyűlési Napló, 1947—1951. II. k. 24—25. o.

³⁴ Uo.

veres ereje a nép társadalmi haladásának, nemzeti függetlenségének minden kapitalista-imperialista támadással szemben. A magyar demokrácia ezen a területen is megtette a kezdő lépéseit. Megvetettük a magyar néphadsereg alapjait és az elmúlt évben megnyitottuk azt a Kossuth Akadémiát, amely 600 paraszt és munkásifjúval elindította a Magyar Néphadsereg tisztképzését.”³⁵

Részletesen szövelt e kérdéstről Veres Péter is, elnöki beszámolójában. Ebben már nem csupán az egyik párt felelőssége érződik a hadsereg kérdése iránt, hanem egy olyan párt felelősségével szövelt, amely a honvédelmi tárca birtokosa is. „Számtalan folyamatban levő munka a demokratikus néphadsereg kiépítése — hangzik az elnöki beszámoló. — Rövid néhány hónap alatt hatalmas munka kezdődött. A vezérkari főiskola, a tisztképző Kossuth Akadémia és a jól kiépült határőrség ebben a törekedett országban, amelynek katonai vezető rétege még a polgári vezető rétegnél is bűnösebb és fasisztább volt, és amely majdnem teljes egészében a németekkel való bensőséges cimboraság bűnében leledzett, már nagy eredmény. Ezt az egészet néhány lelkes, régi demokratikus tiszt és az ellenállásban részt vevő partizánok építették, néha a reakciós felső vezetés ellenére. Már paraszt- és munkásfiatalok százai tanulnak a tanfolyamainkon, hogy belőlük új, népi katonai vezetők nevelődjenek. Tudom, hogy a parasztok, még baloldali demokrata, vagy akár forradalmi parasztok is, bizalmatlanul tekintenek minden hadseregére, tehát a mi néphadseregünkre is. Megnyugtathatom az aggodalmaskodókat, itt olyan hadsereg épül, amilyen magyar földön még sose volt, olyan hadsereg épül, hogy akik ebben szolgálnak, nem fogják sajnálni, hogy az ördögnek adtak egy-két esztendő, hanem azok fogják sajnálni, akik nem szolgáltak ebben a hadseregben, hogy hiányzik az életükből a katonai bajtársi közösség emberformáló, egész életre szóló élménye. És megnyugtathatom az aggodalmaskodókat: mi békét akarunk, de amíg más országoknak hadseregünk, nagy és erős hadseregünk van, szabad és független nemzethez méltóan nekünk is hadseregünknek kell lennie. Az ország és a nemzet sorsa a mi kezünkben van, miénk a felelősség, a fegyvernek hát jó, megbízható kezekben kell lennie. És a fegyver csak igaz, demokratikus parasztok és munkások kezében van jó helyen, akik ha kell, meg akarják és meg tudják védeni a földet és a szabad hazát.”³⁶

Június hónapban megtörtént a két munkáspárt marxista—leninista alapokon való egyesülése, létrejött a Magyar Dolgozók Pártja. Az új párt programjában megfelelő helyet foglalt el az MDP katonapolitikájának megfogalmazása. A program ugyancsak a demokratikus néphadsereg kiépítését, korszerű technikával való felszerelését, az új tisztikar kiépítését és a politikai nevelőmunka kiterjesztését szorgalmazta. Amint az az előbbiekből látható volt, ezek az elvek elfogadottak voltak a Nemzeti Parasztpárt katonapolitikájában is.

Azt természetes dolognak kell tekinteni, hogy miután a honvédelmi tárca a Nemzeti Parasztpárt kezébe került, a központi sajtó megkülönböztetett figyelmet fordított a hadseregről, illetve a honvédelmi miniszter tevékenységéről szóló közléseknek. A Szabad Szó áprilisi számai terjedelmes riportokban számoltak be az 1948-as honvédszászlóknak a Szovjetunió által történt visszaadásáról, miközben méltatták az új tisztképző intézet, a Kossuth Akadémia munkás-paraszt hallgatóinak nagyszzerű katonai fellépését. (A Kossuth Akadémia hallgatói vették át ugyanis a zászlókat a szovjet katonai küldöttségtől). Május hónapban arról az ünneppsorozatáról számolt be a lap, amelynek során a háttárvadász zászlóaljnak a dolgozók által adományozott csapatzászlókat vették át. Ismét terjedelmes tudósításokat közölt azokról a nagygyűlésekről, amelyeket

35 PI Arch. 284. f. 6. 5. e. II. k. 106. o.

36 Uo. Nyomtatott szöveg, 45. o.

az MDP Budapest nagyobb üzemeiben szervezett azzal a céllal, hogy a magyar ifjúságot a Kossuth Akadémiára való jelentkezésre mozgósítsa.

Szeptember első felében rendezte meg a párt- és állami vezetés az úgynevezett honvédnapiakat, amelyeket az 1848-as honvédség centenáriuma alkalmából szerveztek. Az ünnepség „Százéves a honvédség” jelszó alatt került megrendezésre. A Szabad Szó „Köszöntjük honvédségünket!” c. cikkében méltatta a honvédhét jelentőségét és többek között a következőket írta: „Az új honvédség legénysege és tisztikara, legfelsőbb vezetői egyaránt a dolgozó nép sorából kerültek ki. Egyetlen célja van: a dolgozó népért munkálkodni, küzdeni.”³⁷

Szeptember 10-én a Honvédelmi Minisztérium vezetését az MDP főtitkár-helyettese, Farkas Mihály vette át Veres Pétertől. Veres Péter az országos vezetőség szeptember 8-i ülésén jelentette be, hogy lemond a honvédelmi minisztérium vezetéséről. „Az indoklás egyszerű — mondotta a párt vezetője. — A hatalomért való felelősség és a rendszer megvédése belpolitikailag és külpolitikailag az ország legnagyobb pártjának a feladata. Ezért elérkezettnek látja az MDP az időt arra, hogy átvegye a Honvédelmi Minisztériumot. A legőszintébb akkor vagyok, amikor azt mondom, hogy ennek én örülök a legjobban.”³⁸

Veres Péter távozása a HM éléről nem jelentette azt, hogy a Nemzeti Parasztpárt hátat fordított volna a hadseregnek. Ezt már az 1948. szeptember 14-én kiadott országos vezetőségi határozatban is látni lehetett,³⁹ ahol a hadsereggel külön rész foglalkozott és úgy foglalt állást, hogy „Népi államhatalmunk erősítése érdekében kimagasló feladata a magyar demokráciának: a magyar néphadsereg fejlesztése. Ennek szolgálatában pártfeladatunknak tartjuk néphadseregünk tekintélyét és becsületét minden módon növelni és a demokrácia katonai szolgálatát a dolgozó parasztság ügyévé is tenni.”⁴⁰ Ezt a feladatot az NPP nemcsak szavakban vallotta, hanem azzal is, hogy még az évben — és a párt létezéséig azután is — sok tagját, több vezetőjét küldte hadseregbeni munkára, akikből az évek során néphadseregünk magas rangú és beosztású tisztjei, tábormunkái lettek.

Végezetül még egy olyan kérdéstről kell szólnunk, amely abban az időben — 1948 nyarán — a hadseregben meglehetősen nagy értetlenséget váltott ki, majd a Rajk-féle koncepciók per kapcsán imperialista ügynöki tevékenységként aposztrofálták, s napjainkig is foglalkoztatja a történelem iránt érdeklődőket és az azzal foglalkozó szakembereket is. Ez a kérdés pedig a pártszervezeteknek a hadseregben való felosztására kiadott intézkedés 1948 júliusában.

A Honvédségi Közlöny 1948. július 7-i száma közölte a honvédelmi miniszter egyik rendeletét, amely szerint „... a honvédség tagjai honvédségi pártszervezeteket nem alkothatnak, egyes pártok úgynevezett honvédségi pártnapjain részt nem vehetnek.”⁴¹ A rendelkezést Veres Péter honvédelmi miniszter írta alá.

Ebben az esetben azonban valójában csak az aláírás származott Veres Pétertől. Az ezzel kapcsolatos javaslatot a Magyar Kommunista Párt Katonai Bizottsága dolgozta ki 1947 végén abból a megfontolásból kiindulva, hogy miután az MKP-nak döntő befolyása van a hadseregbe, a pártszervezetek tevékenysége akadályozza a további fejlődést. Javaslatukat Farkas Mihály, a Katonai Bizottság elnöke, az MKP Politikai Bizottsága elé vitte, amely több más intézkedéssel együtt — amelyek a hadseregbeni politikai nevelés megjavítását lettek volna hivatva szolgálni — a javaslattal egyetértett. Ez az egyetértés megmaradt

37 Szabad Szó, 1948. szeptember 11. sz. 2. o.

38 PI Arch. 234. f. 14. ö. e. I. k. 130. o.

39 A határozat a párt politikai feladatairól és őszi-téli munkaprogramjáról szól.

40 PI Arch. 234. f. 14. ö. e. I. k. 139. o.

41 Honvédségi Közlöny, 1948. június 7. sz.

a két munkáspárt egyesülése utáni időszakban is. Így került sor a fentebb idézett rendelet kiadására.

A Nemzeti Parasztpárt konkrét katonapolitikai elképzelései meglehetősen nehezen alakultak ki a felszabadulás után. Az azonban tény, hogy a hadsereggel kapcsolatos megnyilatkozásai egybeestek a munkáspártoknak és a halladás más erőinek a hadsereggel összefüggő politikai nézeteivel és gyakorlatával. Ez csak megerősödött azokban a hivatalos dokumentumokban, amelyek a hadsereg és a Nemzeti Parasztpárt kapcsolatáról is szóltak. Veres Péter tevékenysége a Honvédelmi Minisztérium élén pedig egyértelműen a baloldal katonapolitikájának végrehajtását szolgálta. A párt utolsó megnyilatkozásai a hadseregről pedig teljes egészében egybeestek az MDP által kidolgozott katonapolitikai elvekkel. Zárógondolatként idézzük ezzel összefüggésben Veres Péter egyik 1948 júniusi beszédét, amelyet Dorogon, az önálló lövészszázaljak újoncainak fogadalomtételén mondott: „A magyar nép békét akar, de békét akarnak valamennyi nép dolgozói is. Éppen ezért *a már felszabadult, békét akaró nemzetekre hárul az a feladat, hogy a békét megőrizzék.* Mivel a béke ellen törőknak hadseregük van, a béke védelmezőinek is hadsereggel kell rendelkezniök, *olyan hadsereggel, amely hű a néphez és amely minden körülmények között meg tudja őrizni népe szabadságát és nemzeti függetlenségét.* Ezért kell nekünk magyaraknak is megteremtünk az igazi néphadsereget.”⁴²

42 Szabad Szó, 1948. június 1. sz. 5. o.